

III. NAUCZANIE BISKUPÓW O LITURGII

Bp Roman Marcinkowski

***W trosce o właściwe przeżywanie sakramentu bierzmowania.
Wskazania liturgiczno-duszpasterskie dotyczące przygotowania
i przebiegu liturgii sakramentu bierzmowania w diecezji płockiej****

Niniejsze wytyczne i sugestie duszpastersko-liturgiczne nawiązują do wcześniejszych propozycji przebiegu liturgii sakramentu bierzmowania, stanowiąc ich poszerzenie i uzupełnienie¹. Są poszukiwaniem form służących autentycznemu i zarazem głębokiemu, pełnemu piękna i harmonii, przeżywaniu tej szczególnej chwili przez bierzmowanych, ich najbliższych i całej wspólnoty parafialnej. Wydaje się, że osiemnastoletnie doświadczenie szafarza sakramentu bierzmowania może skutecznie pomóc w godnym, owocnym i świadomym przystępowaniu do tego sakramentu. Będzie to możliwe, jeśli zostanie poprzedzone odpowiednią katechezą, ale także właściwym bezpośrednim przygotowaniem do uczestnictwa w liturgii sakramentalnej. Przyjęta forma krótkich wskazań stanowi próbę syntetycznego i całościowego opisania etapów przygotowania i sprawowania tej wyjątkowej liturgii. Prezentowany tekst z jednej strony dokonuje schematycznego wypunktowania poszczególnych wskazań, z drugiej strony uwypukla szereg wątków praktycznych, które – choć pozornie mogą wydawać się oczywiste – to jednak niekiedy bywają nie do końca dostrzegane i właściwie rozumiane przez osoby odpowiedzialne za przygotowanie młodzieży do sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej.

I. Przygotowanie liturgii bierzmowania

„Należy zadbać, aby obrzędy miały charakter świąteczny i uroczysty ze względu na ich znaczenie dla Kościoła miejscowego”². Z tej racji należy przestrzegać niżej podanych wskazań:

1. Dekoracja kościoła winna nawiązywać do przeżywanej uroczystości i odznaczać się poczuciem estetyki i umiaru. Nie można zasłaniać piękna architektury kościoła i jego wyposażenia „miernymi” ozdobami.

2. W miejscu przewodniczenia należy umieścić herb biskupa udzielającego sakramentu bierzmowania.

---

* Sugestie i wytyczne przekazane wszystkim katechetom diecezji płockiej (kapłanom, osobom zakonnym i osobom świeckim) na dorocznych spotkaniach katechetycznych, odbywających się w Pułtusk, Ciechanowie, Rypinie i Płocku, w dniach 27, 28, 29 i 30 sierpnia 2003 r.

¹ R. Marcinkowski, *Przebieg obrzędów bierzmowania w czasie Mszy Świętej. Propozycja pastoralna*, Referat wygłoszony 16 października 1992 r. w kościele p.w. Wszystkich Świętych w Warszawie podczas I Sesji II Polskiego Synodu Plenarnego („Miesięcznik Pasterski Płocki” 78 [1993] n. 1, s. 48-50); *Instrukcja o przygotowaniu młodzieży do sakramentu bierzmowania*, w: *XLII Synod Diecezji Płockiej (1987-1991)*, Płock 1992, s. 180-181.

² *Pontyfikat Rzymski. Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, nr 4, wydanie drugie poprawione, Katowice 1995, s. 18.

3. Szaty liturgiczne, utensylia mszalne i wszystkie sprzęty używane w czasie liturgii (trybularz, kadzielnica, ampułki, ręcznik itd.) winny być schludne i czyste.

4. Mszał i inne księgi liturgiczne powinny być w dobrym stanie.

5. Należy zadbać o stosowny ubiór młodzieży podczas liturgii. W spotkaniach przygotowawczych wyglądowi zewnętrznemu trzeba poświęcić specjalną katechezę.

6. Ministranci przyjmują bierzmowanie we właściwych im strojach liturgicznych; nie zajmują miejsc w ławkach wraz z innymi, lecz pozostają przy ołtarzu.

7. Dla wszystkich bierzmowanych i ich świadków trzeba przygotować miejsca siedzące. Jeśli to tylko możliwe, świadkowie powinni siedzieć tuż obok bierzmowanej młodzieży. Sprzyja to zachowaniu powagi i skupienia, oraz koncentracji uwagi na sprawowanej liturgii. Pozwala również uniknąć niepotrzebnego zamieszania w momencie poprzedzającym sam obrzęd sakramentalny.

8. Świadkiem bierzmowania może być chrzestny(a), rodzic naturalny lub ktoś starszy z rodziny kandydata³. Nie powinno się tej funkcji powierzać rówieśnikom osób bierzmowanych, ponieważ – jak uczy doświadczenie – z reguły „nie dorośli” jeszcze do tego zadania.

9. Ksiądz proboszcz (rektor kościoła) może wyrazić zgodę na filmowanie (fotografowanie) przebiegu liturgii świętej jedynie przez osoby, które mają ukończony specjalny kurs kościelny.

10. Kościół powinien być wyposażony w dobre nagłośnienie z kilkoma mikrofonami. Nie wolno ustawiać mikrofonów i przeprowadzać ich „prób” w czasie sprawowanej liturgii; mikrofony obsługuje ministrant (lub inna kompetentna osoba) a nie kapłan.

11. W liturgii należy przestrzegać zasady, że poszczególne czynności nie mogą się nakładać; kolejną czynność można rozpocząć dopiero wówczas, gdy zakończy się czynność ją poprzedzająca (dotyczy to np. sytuacji, gdy biskup odmawia kolektę, a w tym czasie ktoś wychodzi z ławki, by odczytać słowo Boże, lub już w trakcie modlitwy powszechnej ministranci przygotowują ołtarz przed liturgią eucharystyczną itp.).

12. Wszystkie czynności liturgiczne wykonuje się z miejsc wyznaczonych przez przepisy liturgiczne (np. czytania mszalne, psalm responsoryjny czy wezwania modlitwy powszechnej wykonuje się z ambony/lektorium, a nie przy dodatkowym mikrofonie umieszczonym niekiedy nawet poza prezbiterium lub [w przypadku psalmu] – z chóru muzycznego).

13. Podczas sprawowania liturgii bierzmowania należy wyeliminować wszelkie przechodzenia, rozmowy czy inne niepotrzebne czynności służby liturgicznej, aby nie zakłócać przebiegu Mszy Świętej i nie wytrącać wiernych ze skupienia; z tego samego powodu nie należy spowiadać podczas homilii.

14. Kandydaci do bierzmowania samodzielnie piszą do biskupa prośbę o udzielenie im tego sakramentu; nie należy im podawać gotowych tekstów.

15. Obierając nowego patrona, kandydaci uzasadniają na piśmie motyw tego wyboru i przedstawiają jego życiorys.

16. Do procesji z darami ołtarza powinno się wybierać osoby wyróżniające się większą dojrzałością wiary i zaangażowaniem w życie parafii (nieporozumieniem jest

---

³ Zob. tamże, nr 5, s. 18-19.

np., że ktoś w darach przynosi nie swój, lecz zeszyt koleżanki lub kolegi, albo zeszyt zawierający negatywne uwagi katechety).

17. Wobec licznych form zniewolenia we współczesnym świecie (alkoholizm, narkomania, erotyzm, uzależnienie od internetu itp.) na spotkaniach z kandydatami do bierzmowania nie może zabraknąć katechez poświęconych tym zagadnieniom.

18. Modlitwę wiernych trzeba przygotować w ramach katechezy; nie wolno ograniczać się wyłącznie do gotowych formuł zaczerpniętych z „Obrzędów bierzmowania”.

19. Tekst dziękczynienia Bogu za sakrament bierzmowania i podziękowanie księdzu biskupowi młodzież przygotowuje również samodzielnie pod kierunkiem katechety.

20. Na uroczystość bierzmowania wypada zaprosić dyrekcję, grono pedagogiczne i innych pracowników szkoły, do której uczęszcza bierzmowana młodzież. Zaproszenie kieruje młodzież i jej rodzice, w porozumieniu z księdzem proboszczem i katechetą. Na Mszę Świętą można zaprosić również poczet sztandarowy szkoły.

21. Do sakramentu bierzmowania przystępują uczniowie III klasy gimnazjum w drugim półroczu. Podyktowane jest to koniecznością odpowiedniego przygotowania młodzieży i utrzymaniem właściwego klimatu oczekiwania na przyjęcie sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej.

22. Młodzież przystępuje do sakramentu bierzmowania zasadniczo w swojej parafii. Gdy w parafii jest zbyt mała liczba uczniów klas III gimnazjum, bierzmowanie należy organizować co 2-3 lata, łącząc młodzież klas III gimnazjum z młodzieżą ponadgimnazjalną.

23. Grupa młodzieży przyjmującej bierzmowanie nie powinna przekraczać 100 osób. Gdy jest ich znacznie więcej, bierzmowania należy udzielać w dwóch lub nawet kilku grupach, aby bierzmowanym umożliwić godne i głębokie przeżycie religijne.

24. Okadzenia w czasie Mszy Świętej stosuje się wówczas, gdy jest wystarczająco duże i odpowiednio ukształtowane prezbiterium, we wnętrzu świątyni nie jest zbyt duszno, oraz gdy ministranci są dobrze przygotowani do tej funkcji.

25. Komentarze i ewentualne liturgiczne wyjaśnienia w trakcie samej liturgii podaje się tylko w tych miejscach Mszy Świętej, które są wskazane przez przepisy liturgiczne (tzn. po pozdrowieniu wiernych – wprowadzenie w liturgię, przed czytaniem, przed prefacją i przed końcowym błogosławieństwem). W liturgii sakramentu bierzmowania wprowadzenie do liturgii, połączone z powitaniem biskupa-szafarza sakramentu należy raczej wykonać przed Mszą Świętą i wtedy można zrezygnować z kolejnego wprowadzenia po pozdrowieniu. Ponadto z racji homilii nie wydaje się konieczny komentarz do czytań mszalnych. Natomiast podczas procesji z darami ofiarnymi można poinformować wiernych (bez teologicznych uzasadnień), kto i jakie dary przynosi. Podobnie, przed znakiem pokoju, nie jest przewidziany komentarz (w trakcie samej celebracji nie komentuje się bowiem stałych części liturgii, lecz jedynie zmienne), natomiast można poinformować uczestników zgromadzenia, komu celebrans główny symbolicznie przekazuje znak pokoju.

26. Program uroczystości bierzmowania należy przygotować na piśmie i przedstawić wcześniej osobiście księdzu biskupowi (lub upoważnionemu przez biskupa kapłanowi).

27. Przebieg liturgii, dobór pieśni, udział chóru, scholi itd. ksiądz proboszcz (lub ktoś inny odpowiedzialny za przygotowanie bierzmowania) omawiają z organistą; czas

trwania śpiewu wyznaczają następujące po sobie czynności liturgiczne, a nie ilość zwrotek poszczególnych pieśni.

28. Pieśni wykonywane podczas bierzmowania należy dobierać zgodnie z przepisami liturgicznymi, uwzględniając przeżywany okres roku kościelnego i kalendarz liturgiczny.

29. W prezbiterium trzeba przygotować wystarczającą ilość miejsc siedzących dla kapłanów.

30. Do funkcji liturgicznych (komentarze, czytanie Pisma św., wykonywanie modlitwy wiernych, udział w procesji z darami) należy włączyć nie tylko młodzież, lecz także ich rodziców, świadków i nauczycieli.

31. Wykonujący funkcje liturgiczne powinni znajdować się blisko ołtarza (ambony), aby czynności liturgiczne odbywały się w pewnym rytmie celebracji, bez uciążliwego czekania i rozpraszania uczestników liturgii.

32. Przy wykonywaniu czytań mszalnych, psalmu responsoryjnego i wersetu przed Ewangelią należy posługiwać się księgą liturgiczną (lekcjonarzem lub pontyfikałem), a nie luźną kartką z fotokopią tekstu. Teksty powitań, podziękowań, komentarzy i modlitwy powszechnej powinny być włożone w estetyczną okładkę.

33. Konieczne jest wcześniejsze zapoznanie się z tekstami czytań, modlitw, komentarzy i poprawne ich wykonywanie, bez pośpiechu, z właściwymi akcentami wyrazowymi i zdaniowymi.

34. Po namaszczeniu bierzmowanych krzyżmem świętym, do obmycia rąk biskupa należy przygotować odpowiednio duże naczynie z wodą (nie małeńką ampułkę) i misę (nie tackę pod ampułki), a także ręcznik, watek, chleb (nie suchy), sól i plasterki cytryny.

35. Przy udzielaniu sakramentu bierzmowania, jeśli kalendarz liturgiczny na to zezwala, używa się formularza Mszy Świętej obrzędowej (*Mszał rzymski dla diecezji polskich*, s. 70°) z odpowiednią prefacją (nry 53-54; tamże, s. 70*-71*).

36. Czytania mszalne we Mszach Świętych obrzędowych bierze się z „Obrzędów bierzmowania” lub Lekcjonarza Mszalnego (t. VII). Kryterium wyboru tekstów powinny być względy duszpasterskie, w tym zrozumiałość i odpowiedniość czytań w konkretnym zgromadzeniu liturgicznym, a nie np. ich długość. Jeśli bierzmowanie nie przypada w uroczystość lub niedzielę, nie jest konieczne wykonywanie przed Ewangelią dwóch czytań mszalnych.

37. We Mszy Świętej obrzędowej używa się ornatu koloru czerwonego lub białego. Zawsze można używać ornatu koloru złotego, który zastępuje inne kolory liturgiczne.

38. Mitrę i pastorał trzymają – przez welony – starsi ministranci.

II. Przebieg liturgii sakramentu bierzmowania podczas Mszy Świętej

1. Kandydaci oczekują na biskupa w kościele. Na 10 minut przed rozpoczęciem liturgii duszpasterz lub katecheta przekazuje ostatnie uwagi i wprowadza w modlitewny nastrój.

2. Biskup w otoczeniu księży (w stułach) i ministrantów, na czele których idzie ministrant niosący krzyż, udaje się z plebani do kościoła.

3. W drzwiach kościoła proboszcz, ubrany w komżę, stułę i kapę koloru czerwonego, białego lub złotego (jeśli nie przysługuje mu mantolet), podaje biskupowi pacyfikał do ucałowania. Następnie biskup kropi zgromadzonych wodą święconą. Gdyby ministranci

zapomnieli przynieść pacyfikał lub kociołek z wodą święconą, nie należy wprowadzać zamieszania, lecz udać się w stronę ołtarza (pomijając ucałowanie czy też pokropienie).

4. Podczas wejścia biskupa do kościoła zgromadzeni śpiewają stosowną pieśń (z wykluczeniem piosenek religijnych, a wśród nich „Bądź pozdrowiony, gościu nasz”). Jeśli w parafii nie ma chóru na odpowiednim poziomie muzycznym, nie należy wykonywać pieśni wielogłosowych, takich jak np. „Oto kapłan wielki”.

5. Po dojściu do ołtarza i po krótkiej modlitwie, biskup udaje się do miejsca przewodniczenia.

6. Proboszcz oraz przedstawiciele rodziców bierzmowanej młodzieży w zwięzłych słowach witają biskupa (unikając zwracania się do niego jako do gościa odwiedzającego parafię) i wprowadzają zgromadzonych wiernych w sprawowane misterium. Podczas powitania nie należy posługiwać się „obiegowymi” tekstami zaczerpniętymi z internetu czy z innych, „gotowych pomocy duszpasterskich”.

7. Po powitaniu i wprowadzeniu w liturgię, biskup udaje się do zakrystii, gdzie ubiera się w szaty liturgiczne. W tym czasie zaczyna się śpiew na wejście.

8. Zawsze można wykonać hymn „Chwała na wysokości Bogu”, pamiętając, iż jest on jedynie obowiązkowy w niedziele (poza Adwentem i Wielkim Postem) oraz podczas obchodów liturgicznych w randze uroczystości lub święta.

9. Ewangelię odczytuje diakon, a gdy go nie ma – dziekan dekanatu, w którym znajduje się parafia, lub inny wyznaczony prezbiter. Wcześniej winien przygotować sobie stułę i nie szukać jej dopiero w momencie, w którym już trzeba czytać perykopę ewangeliczną.

10. Po Ewangelii proboszcz parafii prosi biskupa o udzielenie sakramentu bierzmowania słowami formuły zawartej w „Obrzędach bierzmowania”. Na pytanie biskupa o przygotowanie młodzieży, do formuły zawartej w pontyfikale dołącza zwięzłą relację z bliższego i bezpośredniego etapu przygotowań kandydatów do bierzmowania.

11. Bezpośrednio po homilii przedstawiciel młodzieży, posługując się własnym tekstem, w krótkich słowach (bez przedstawiania „teologii” krzyża) prosi biskupa o poświęcenie krzyży, które młodzież w tym momencie trzyma w swoich dłoniach.

12. Prezbiterzy w momencie modlitwy z wyciągniętymi rękoma winni mieć na sobie stułę⁴. W czasie trwania modlitwy młodzież i świadkowie pozostają wciąż na swoich miejscach i nie wychodzą z ławek.

13. Do bierzmowania kandydaci (wraz ze świadkami) podchodzą w procesji dwoma rzędami (blisko siebie) lub po kilkoro według zajmowanych miejsc w ławkach. Jeśli podchodzenie odbywa się w dwóch rzędach, świadkowie powinni znajdować się nieco po zewnętrznych stronach obydwu rzędów bierzmowanych (nie za ich plecami), aby biskup mógł usłyszeć imię bierzmowanego. Podczas samego obrzędu świadek kładzie prawą rękę na ramieniu osoby bierzmowanej i wymawia głośno wybrane przez nią imię. Ostateczny sposób podchodzenia należy uzgodnić z biskupem w czasie omawiania przebiegu liturgii. Bierzmowani podchodzą jak najbliżej biskupa, dotykając – jeśli to możliwe – butami stopnia, na którym biskup stoi przed ołtarzem. Ksiądz proboszcz, ksiądz

---

⁴ Zgodnie z odpowiedzią Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z dnia 23 lutego 2004 r. ręce wyciągają tylko prezbiterzy, którzy z biskupem udzielają bierzmowania, a nie wszyscy obecni prezbiterzy (zob. bieżący numer „Anamnesis” s. 28).

prefekt, oraz inni prezbiterzy i katecheci winni czuwać nad sprawnym, a zarazem poważnym i godnym, zbliżaniem się młodzieży i świadków do szafarza sakramentu, oraz nad odchodzeniem ich po przyjęciu sakramentu. W czasie obrzędu nie wolno głośno wydawać poleceń, aby nie zagłuszać dialogu biskupa z bierzmowanym.

14. Biskupowi asystują dziekan i wicedziekan. Kartki od bierzmowanych powinny być odbierane przez księdza proboszcza lub księdza prefekta nieco wcześniej, nie w momencie, w którym biskup namaszcza bierzmowanego i przekazuje mu znak pokoju.

15. W czasie udzielania bierzmowania należy zachować ciszę, co implikuje właściwe i godne przeżycie tej doniosłej chwili.

16. Po bierzmowaniu następuje obmycie rąk przez biskupa. Ministranci wyznaczeni do tego zadania winni czuwać, aby nie spóźnić się z podejściem do biskupa.

17. Modlitwę wiernych wykonuje się z ambony/lektorium, postępując się przy tym tekstem przygotowanym na piśmie, a nie wypowiedzianym z pamięci. Czytający wezwania odchodzą na swoje miejsca dopiero po odmówieniu przez biskupa formuły kończącej modlitwę powszechną.

18. Wśród darów ołtarza składa się także Księgę Trzeźwości, w której kandydaci wpisują swoje zobowiązania podjęte w związku z przyjęciem sakramentu bierzmowania. Wobec rozlicznych zagrożeń młodego pokolenia, zobowiązania powinny dotyczyć nie tylko trzeźwości i abstynencji, ale także innych zagrożonych dziedzin życia.

19. Przed rozpoczęciem rozdzielania Komunii Świętej należy przygotować odpowiednią ilość puszek, aby niepotrzebnie nie przedłużać obrzędu. Wcześniej należy również poprosić odpowiednią ilość kapłanów, aby włączyli się do udzielania Komunii Świętej wiernym.

20. Przed Komunią Świętą należy poinformować wiernych, w jakim porządku będą mogli ją przyjąć. Po zakończeniu Komunii Świętej, ewentualnej puryfikacji naczyń liturgicznych należy dokonać na kredencji, a nie na ołtarzu.

21. Po Komunii Świętej młodzież może podziękować Duchowi Świętemu za umocnienie w wierze. Wcześniej jednak należy ustalić wspólną dla wszystkich postawę (klęcząca, stojąca), w jakiej to dziękczynienie będzie złożone.

22. Po modlitwie po Komunii Świętej młodzież dziękuje biskupowi za udzielony sakrament.

23. Przedstawiciele klas II gimnazjum mogą złożyć życzenia nowo bierzmowanym.

24. Po błogosławieństwie biskup udaje się do zakrystii, aby zdjąć szaty liturgiczne. W tym czasie wykonywana jest stosowna pieśń.

25. Po powrocie z zakrystii, biskup, poprzedzony kapłanami i ministrantami, na czele których idzie ministrant z krzyżem, wychodzi z kościoła głównymi drzwiami i udaje się do plebani.

+ **Roman Marcinkowski**
Wikariusz Generalny

Płock, 8 listopada 2003 r., w 100. rocznicę rekonsekracji katedry płockiej